

Людмила Луцевич, ПАМЯТЬ О ПСАЛМЕ: SACRUM/PROFANUM В СОВРЕМЕННОЙ РУССКОЙ ПОЭЗИИ. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2009, ss. 488.

Wierszowany przekład psalmów, sięgający w Rosji swoimi początkami XVII wieku, odegrał ważną rolę w rozwoju poezji lirycznej. Przyczynił się do powstania ody, hymnu pochwalnego oraz elegii, z biegiem lat stał się głównym świadectwem związków literatury z religią. O ile jednak dla pierwszych tłumaczy psalmów główne zadanie polegało na zachowaniu wierności wobec tekstu starotestamentowego, o tyle dla ich kontynuatorów, zainspirowanych *Psalterzem*, najważniejszym problemem i zarazem zadaniem twórczym stało się zrozumienie świata przez kulturę biblijną. Współczesny psalm uczestniczy w dwóch procesach naraz, gdyż z jednej strony oparty jest na uświęconym tekście Biblii, z drugiej zaś zwraca się ku palącym problemom i oczekiwaniom społecznym.

Szerokie światło na proces *sacrum/profanum* we współczesnej psalmodii rosyjskiej rzuca najnowsza praca Ludmiły Łucewicz, mówiąca o trwałej „pamięci” o psalmie w kulturze Rosji. Jeśli chodzi o metodologię, to pozostaje ona w ścisłym związku z poglądami Siergieja Awierincewa, upatrującego w psalmach sakralno-profaniczny wariant hermeneutyki poetyckiej. Stosowana tu analiza hermeneutyczna poezji psalmicznej ukazanej na tle epoki odśłania wewnętrzną spójność religii i poezji, na którą wskazywał Awierincew. Nazwisko tego wybitnego uczonego pojawia się szczególnie często, gdy omawiane są tendencje we współczesnej psalmodii, lecz dla Autorki stanowi wartość uniwersalną, gdyż, jak podkreśla, Siergiej Awierincew stał się autentycznym obrońcą i badaczem różnorodnych warstw synkretycznej kultury Europy oraz wyrazicielem ruchu ekumenicznego w Rosji.

Licząca 488 stron monografia, zatytułowana *Память о псалме: sacrum/profanum в современной русской поэзии*, stanowi obszernie studium badawcze prezentujące główne etapy rozwoju współczesnej rosyjskiej poezji psalmicznej oraz sylwetki najwybitniejszych jej przedstawicieli na materiale drugiej połowy XX wieku oraz pierwszej dekady XXI wieku. Posiada typową, klasyczną kompozycję i składa się ze wstępu, zawierającego uwagi o stanie badań, specyfice gatunkowej i najnowszych tendencjach w rozwoju poezji psalmicznej, a także z dwóch rozdziałów części głównej o charakterze analityczno-interpretacyjnym, zakończenia, bibliografii oraz streszczenia w języku polskim i angielskim. W tak obszernym dziele wielce pomocny jest indeks nazwisk, przydałby się indeks rzeczowy. Do najobszerniejszych należy część zatytułowana *Псалтырь в поэзии*, składająca się z siedmiu rozbudowanych rozdziałów, w których omawia się psalmy Gienricha Sapgira, Jeleny Szwarz, Olgi Siedakowej, a także programy estetyczno-religijne rosyjskiego *undergroundu* oraz Leningradzkiego koła mistyczno-religijnego. Analiza wątków biblijnych w ich twórczości rzuca dramatyczne światło na szereg warunkowań ideologicznych epoki. Dzięki temu Autorce udało się wyodrębnić i do-

bitnie przedstawić trzy główne etapy w kształtowaniu się współczesnej psalmodii rosyjskiej. Pierwszy z nich, zapoczątkowany przez odwilż chruszczowowską lat 50-tych, stał się otwartą opozycją wobec ideologii komunistycznej i braku duchowości. Jej głównymi przedstawicielami stali się tzw. poeci baraków – Igor Cholin i Gienrich Sapgir. Szczególnie ten ostatni podejmował demonstracyjne i zarazem nowatorskie próby przywrócenia kulturze rosyjskiej dziedzictwa duchowego Biblii. Drugi okres związany był z okresem breżniewowskiego zastoju lat 70-tych, który zawierał w sobie symptomy rozpadu systemu totalitarnego i stwarzał nadzieje na nieskrępowany powrót do tradycji religijnej. Psalmiczna liryka tego okresu, prezentowana przez Olę Siedakową, Wiktora Kriwulina, Siergieja Stratanowskiego i wielu innych opiera się na bezpośrednich związkach z tekstem i przesłaniem Biblii, aby pokazać nietatwe relacje człowieka z Bogiem. Odwołuje się przy tym do całego kompleksu wiedzy na ten temat. Jak słusznie podkreśla się w tej pracy – „Biblijne koncepty często łączą się i współdziałają z konceptami mitologicznymi, literackimi i historycznymi, tworząc w ten sposób olbrzymie możliwości interpretacyjne” (s. 480).

Trzeci etap, zainspirowany przez gorbaczowowską pieriestrojkę, stał się synonimem wolności twórczej oraz początkiem odrodzenia religijno-duchowego Rosji. Starotestamentowe teksty w poetyckiej interpretacji Jurija Kabankowa, Swietłany Kiekowej – czy też w przekładach Iriny Jewsy – ulegają daleko idącym przeobrażeniom, łącząc w swoisty sposób i w różnych proporcjach nastroje radości i dziękczynienia z motywem ekspiacji. W tym względzie szczególną popularnością cieszył się psalm 136 mówiący o wyjściu z „babilońskiej niewoli”, w którym upatrywano analogię do tragicznych dziejów Rosji i jej odzyskania tożsamości po długich latach ideologicznego zniewolenia.

Całość rozważań Autorki o rosyjskiej poezji psalmicznej w jej aspekcie historycznym zamyka część o profilu teoretycznym, która skupia uwagę na technice przekładu Siergieja Awierincewa oraz stosowanej przez niego metodzie hermeneutyki poetyckiej. Awierincew występuje tu jako wybitny kulturolog i myśliciel, zwolennik religijnego zbliżenia Wschodu i Zachodu, a unikatowość jego przekładu *Psalterza* polega na próbie przybliżenia czytelnikowi ducha poezji starotestamentowej.

Z satysfakcją odnotować należy, że wśród wielu rosyjskich poetów i tłumaczy *Psalterza* znalazły się także nazwiska Jana Kochanowskiego, Czesława Miłosza oraz Jana Pawła II, których twórczość wywarła znaczący wpływ na rozwój tej odmiany poezji chrześcijańskiej. Autorce szczególnie jest bliska humanistyczna postawa polskiego Papieża, upatrującego w wątkach psalterzowych podejmowanych w różnych kulturach słowiańskich, najlepszy przykład współdziałania wolnej twórczości i Kościoła.

Reasumując, należy stwierdzić, że monografia *Память о псалме: sacrum/profanum в современной русской поэзии* odznacza się wysokim poziomem erudycyjnym i zawiera bogaty materiał faktograficzny, podany – co należy podkre-

ślić z uznaniem – w przystępny sposób. Przejrzysta struktura pracy jest wyrazem przemyśleń metodycznych oraz trafnego posługiwania się takimi pojęciami, jak „wierszowany przekład psalmu”, „konspekt psalmu”, „partytura psalmu”. Autorka stosuje własny model odczytywania poezji religijnej, wprowadza nowe konteksty interpretacyjne do współczesnej poezji psalmicznej, co na gruncie rusycystyki polskiej jest próbą odważną i zasługującą na uznanie.

Czesław Andruszko
Poznań

Monika Izabela Zielińska, *OBRZEŻA I DALE LEŚNE. MOTYWY SYLFICZNE W PROZIE ROSYJSKIEJ XX WIEKU*, Warszawa: Studia Rossica, 2010, ss. 295.

Problem badawczy podjęty przez Monikę Zielińską jest bardzo atrakcyjny, interesujący, sympatyczny. Przyroda w zasadzie nie budzi negatywnych odczuć i poglądów. Las jest obszarem wszechobecnym w życiu Rosjan, odgrywał w nim zawsze ważną rolę, zarówno praktyczną, jak też emocjonalną.

Znajdowało to odzwierciedlenie w literaturze. Las zajmuje też dużo miejsca w losach, przeżyciach i myślach bohaterów w utworach wielu pisarzy rosyjskich XX wieku. Temat ten jest tak rozległy i wieloaspektowy, że wymagał dokonania przez Autorkę wyboru pisarzy i utworów najbardziej charakterystycznych, reprezentatywnych. Tak właśnie postąpiła Badaczka.

Książka składa się ze Wstępu, trzech rozdziałów i Zakończenia. Zaopatrzona jest w interesujący Aneks *Las w malarstwie rosyjskim*, Bibliografię literatury przedmiotu, Wykaz ilustracji i Indeks osobowy.

Wstęp zatytułowany *Obrzeża lasu* umiejscawia temat w szerokim kontekście folkloru i wcześniejszej literatury rosyjskiej, szczegółowo omawia dotychczasowe badania tematyki leśnej w literaturoznawstwie polskim i rosyjskim oraz prezentuje motywy leśne w sztuce, przede wszystkim malarstwie. Głównie rosyjskim, ale nie tylko. Przyjętą metodologię badań oparła Autorka głównie na pracach teoretyków polskich.

Rozdział *Michaił Priszwin – viator silvestris* poświęciła Badaczka tematyce leśnej w twórczości chyba najbardziej znanego i zasłużonego piewcy i obrońcy lasu w dwudziestowiecznej literaturze rosyjskiej. Las był głównym podmiotem jego prozy od początku do końca drogi twórczej. Zielińska w swej analizie uwzględniła najciekawsze „leśne” utwory pisarza (*Kalendarz przyrody, Las Północny, Naga wiosna i Źrenice ziemi*).

Autorka słusznie podkreśliła, że Priszwin był zamiłowanym i aktywnym podróżnikiem po różnych rejonach Rosji, zapalonym myśliwym oraz dociekliwym